

PERSONA I NACIONALISME

Pere Segura

UNIVERSITAT RAMON LLULL

El debat sobre nacionalisme sembla prendre relleu i actualitat. Amb la desaparició dels condicionaments igualitaris a l'est d'Europa, ha tingut lloc un ressorgiment dels diferents pobles amb les seves reivindicacions. Les nacions sense Estat, en el nostre àmbit reclamen una Europa dels Pobles...

Elements conceptuals

1. Petit estat de la qüestió

Les ideologies que conformaven la diversitat en la concepció de la conducció política s'han vist aigualides, i han contribuït a aquest fet el pragmatisme i els condicionaments que donen preponderància, quan no exclusivitat, al discurs econòmic. El nacionalisme sembla substituir el discurs ideològic, i ofereix possibilitats polítiques de vehicular influències i poder. Tanmateix es resisteix a veure's reduït a ideologia, i malda per no veure's involucrat d'una banda en lluites ètniques, i de l'altra li cal defugir veure's reduït, en el seu aspecte de moviment, a una clau estratègica en mans de la *realpolitik*.

El discurs polític, quan es tanca en estratègies possibilistes de poder, especulació i càlcul, sovint condicionat pels anomenats poders fàctics, difícilment pot oferir una visió aprofundida sobre el nacionalisme.

La realitat de les lluites sagnants, recentment als Balcans, a Txetxènia, i les lluites entre les ètnies a l'Àfrica, inviten a considerar amb prudència qualsevol reflexió al voltant del nacionalisme, no fos cas que pugui contribuir a justificar la violència com a recurs. Com humans no tenim solucionat el tema de la guerra, en general, ni els temes concrets com ara el terrorisme, el fanatisme, o d'altres. El llindar entre pensament i justificació sembla fàcil de trepitjar, aigualir o transgredir.

La presència de forces uniformitzadores en les comunicacions, o en el consumisme, sembla donar força a la vivència d'una "Vila Global" indiferenciada, homogeneïtzadora i fins i tot homologadora.

És difícil encara trobar una línia de pensament i vivència clara, significativa i motivadora pel que fa al tema.

El pensament humà postmodern, en la seva recerca d'equilibri entre la subjectivitat de les històries passatgeres i la relativització de l'objectivitat, no acaba de donar univocitat al terme "nacionalisme": constructe passatger o realitat natural objectivable?

El liberalisme posa el nacionalisme sota sospita de moviment alienador i massificador en mans de líders de caràcter autocràtic. També la demagògia o el xovinisme apareixen, sovint, dificultant la lucidesa respecte al tema en les capes populars.

Tot això, tanmateix, no fa altra cosa que estimular la recerca de sentit i significat en el tema, que no en va està sobre la taula ara demanant posicionaments, ara qüestionant i demanant respostes.

2. Nació

Nacionalisme ha de representar afecció, donar importància, posar en relleu, com a valor, la nació.

En una tesi d'actualitat sobre nacionalisme, hi trobem aquesta definició de nacionalisme: "Per nacionalisme entenc el sentiment de pertinença a una comunitat els membres de la qual s'identifiquen amb un conjunt de símbols, creences, i formes de viure, i tenen la voluntat de decidir sobre el seu destí polític comú."¹

Nació fa al·lusió al naixement. Hem après ben aviat en la nostra vida a reflectir una nacionalitat pròpia. A dur un "document nacional d'identitat". A més dels conflictes per la nacionalitat que allà s'assenyalin, tothom entén que nacionalitat fa referència al país d'origen, al lloc de naixement, i té relació també amb la dels progenitors.

Aquesta relació amb el lloc, d'entrada situa una identitat d'ubicació d'efectes administratius, d'assenyalaments de drets i deures com a ciutadà.

Però la nació transcendeix aquests efectes i assenyalaments. Aquesta relació amb la naixença confereix a la nacionalitat un caràcter de naturalitat, de pertinença a la naturalesa. I invita a contemplar quin especial fenomen de vitalitat es manifesta en la naturalesa humana.

¹ Guibernau, M. *Nationalisms. The Nation- State and Nationalism in the twentieth century*. Polity Press. Cambridge. 1996. p.47.

La vida es presenta pròdiga i creativa. És manifestació plural i diferenciada. I en la seva pròpia diversificació, en la pluralitat de les seves manifestacions hi troba el secret de la seva supervivència.

I vet aquí que apareix el fenomen humà. I amb ell tota una sèrie de reorientacions en la prospectiva, en el tèleon, en el "cap a on" del desenvolupament vital: fenomen sempre inacabat.

En l'ésser humà, hi apareix una sola espècie i una sola subespècie, la qual s'estén pel planeta i el poble. Expandeix el seu hàbitat amb creativitat específica davant qualsevol limitació. I el fenomen vital segueix demanant pluralitat i diversificació.

Hem de veure que no és en l'ètnia on s'esgota la necessitat de diversificació. De races, també se'n donen en d'altres espècies. La concreció de la pluralitat ha d'acompanyar amb formes pròpies cada especificitat en el fenomen vital.

Podem esbrinar si la diversificació del fenomen humà té a veure amb la diversificació de les "nacions". Això es farà clar si veiem que les comunitats, diferenciades en la vivència dels vincles entre els individus que les conformen, reclamen la diversificació que manifesten les nacions.

Una de les especificitats del fenomen humà, ve representada per la importància específica de la trobada amb d'altres humans per coronar el desenvolupament com a persona.

L'ésser humà -immers en el desenvolupament d'un procés de conscienciació i de fer-se càrrec d'ell mateix i dels seus propis graus de llibertat-, es fa en la trobada amb l'altre. El procés d'individuació, de diferenciació personal, demana el procés d'iniciació a la vida comunitària. Cada un és ell mateix en la mesura que també és "gent amb la gent". Des de la dignitat singular està abocat a participar creativament en una convivència culta.

La convivència culta és aquella que facilita la conformació de l'ésser humà com a ésser capaç de com-prensió, con-còrdia, compassió, com-petència, con-fluència, co-incidència, com-unió, etc. És en l'exercici de tants verbs com aquests, facilitats per la contemplació del llenguatge, com la interrelació crea els vincles enfront dels perills d'aïllament i dispersió, car sense vincles no hi ha supervivència.

En la creació de les formes concretes i diferenciades de convivència que generen els vincles, hi actuen dues instàncies des del col·lectiu. Es tracta dels arquetipus conformadors i dels camps morfogenètics. Els arquetipus des de la psique col·lectiva es manifesten en els mites, les creences i els costums propis de cada comunitat. Els símbols, com tota la creativitat imaginal de cada comunitat, apa-

reixen eloqüents tant en vehicular diferències com en l'homogeneïtat del substrat col·lectiu. Pensi's per un moment en la diversitat i l'homogeneïtat que envolta els sant Jordi, i els dracs, en tants països diferents. I la comunitat diferenciada en la qual naixem actua com un camp conformador, humanitzador, en la trobada, en l'entendre'ns, en el crear xarxa i sentit de pertinença.

Però l'individu corona el seu desenvolupament des de la conscienciació, assumint la capacitat de prendre decisions, la qual cosa vol dir en definitiva que els seus vincles estan sotmesos no tant a l'instint com a l'exercici de la llibertat que li és pròpia.

Nacionalisme pot representar l'actitud d'estima i reciprocitat, de cura, respecte, coneixement i responsabilitat vers la comunitat diferenciada que ha donat matriu al mateix desenvolupament humà. El "plebiscit diari" al qual feia referència Renan pot tenir aquest sentit.

3. Voluntat de ser, poder i influència

El nacionalisme com a fenomen natural no té més determinació que la que passa per la llibertat humana, amb totes les seves limitacions.

228

Hem parlat de manifestació de pluralitat i diversitat. I hem donat relleu a la llibertat. La diversificació manifesta la força del fenomen vital. La llibertat manifesta la força de la voluntat. El voluntarisme, entès simplement com exercici de llibertat, però, no actua en el buit. L'exercici de llibertat no es gratuïtat absoluta, des del moment en què un escolta el corrent de la vida i el serveix tal com en ell es manifesta. Pot ser eloqüent, relativament a això, aquella frase de Pau Casals: "Vaig veure música en mi i vaig dedicar la meva vida a servir-la." Servir és també un bon exercici de llibertat. Tal vegada el millor, quan representa la voluntat d'actuar amb voluntat de sentit, amb sensatesa, seny. La voluntat de sentit corona la raonabilitat i va més enllà dels constructes i del raonar.

La nació és fruit de la confluència dels tres factors assenyalats: 1) La força de la vida engendradora de diversitat i que actua a través dels arquetipus conformadors. 2) La influència de la matriu comunitària. 3) L'establiment de vincles i compromisos fruit de l'exercici de la llibertat individual.

I és important distingir aquests factors, especialment el tercer, per remarcar que la nació es troba subjecta als fenòmens que acompanyen el desplegament històric de la humanitat. La presència de nacions respon a un fenomen evolutiu. No sempre han existit, per natural que vegem el fenomen, ni sempre tota població amb trets comuns ha conformat una nació.

Tampoc no cal dir que una nació està conformada quan s'autodetermina en la constitució d'un Estat propi.

El discurs que associa nació i Estat sembla prendre força a partir dels fets de la Revolució francesa i en els canvis d'influència i de poder que va introduir en la convivència. Per això, en estudiar nacionalisme i persona, no podem deixar de banda unes reflexions sobre el poder.

Poder significa, d'entrada, capacitat. Poder significa no dependre d'un altre per a l'assoliment d'un objectiu. Poder decidir és especialment important. Quan som infants el "puc" i el "no puc", com el "tant com puc", van marcant fites de desenvolupament. Fer-se càrrec de la pròpia potencialitat esdevé una important demanda. I la mateixa convivència humana s'enriqueix en l'establiment de l'harmonia de les potencialitats individuals.

El procés de conscienciació té un clímax important: el reconeixement de la contingència humana, de les limitacions inherents a la nostra naturalesa. Aquesta consciència modula la humanització: fa que no ens deturem en una cultura del poder, del prestigi o del plaer; ens ensenya a actuar amb respecte vers la natura, en la qual mana la llei de l'òptim, no del màxim; ens obre les portes al món dels productes de la ment humana, i de la vivència dels valors que s'enriqueixen en el compartir: la bellesa, la bondat, la veritat.

Sembla complex el camí de fer-se càrrec d'un mateix. Ho és en el pla individual. I així mateix és complex en el pla col·lectiu. No ho tenim pas gaire planer. La civilització del progrés al món occidental també ha estat la de les guerres, la dels camps d'extermini, la de les màfies diverses, la dels violadors i assassins de criatures, com ho va ser dels espectacles sagnants que envoltaven el *panem et circenses*.

Si la nació va unida al desplegament del fenomen humà, a la seva naixença, és sens dubte un fenomen poderós. Però en el seu procés, talment com en el pla individual, ha d'aparèixer aquella voluntat col·lectiva de fer-se càrrec d'ella mateixa. Autodeterminar-se, esdevenir independent, va lligat a un "tant com puc" col·lectiu, i s'acompanya d'una part ombrívola. L'ombra davant la llibertat té dos aspectes polars: la inflació del poder i la por a la mateixa llibertat. La por del poble a ser lliure i la hibris del poder, han portat moviments nacionalistes a embrutar-se de sang, i a alienacions col·lectives.

Vet aquí un dels aspectes que fa que la nació sigui quelcom més que ètnia, o tribu, o gran grup que comparteix creences. I un dels aspectes que permet afirmar que la nacionalitat no es realitza només per l'establiment d'un estatut o d'una constitució política. La

nacionalitat no és fruit espontani del fenomen vital humà. La nacionalitat tampoc no es configura estàticament per la suma d'uns quants trets diferencials. Demana l'actitud personalitzada de fer-se càrrec del batec vital que harmonitza la llibertat individual amb l'autoritat de la convivència culta, oberta a la voluntat de sentit, que segueix el reconeixement de la contingència i de la necessitat de fer camí. Aquesta harmonització, quan es relaciona amb el poder, dóna a aquest un doble vessant. El que ja hem esmentat del desplegament de potencialitats, i el que relaciona el poder concretament amb una potencialitat específica: la d'exercir influència.

La marxa d'una nació, precisament per estar relacionada amb conscienciació i exercici de la capacitat de comprometre's, depèn del lideratge dels més conscients. El lideratge ve associat al poder com capacitat d'exercir influència, i aquesta capacitat pot establir dependències, alimentades sovint amb demagògia, o pot exercir poder de convenciment directament relacionat amb una demanda d'ètica. El testimoni dels valors s'adreça a la totalitat de l'experiència de l'individu, no solament a la raó. La lucidesa de la consciència va més enllà de la il·lustració cognitiva.

Hi ha un discurs equívoc, pel que fa a la influència: de vegades es confon l'influir amb el manipular, amb la suggestió com a actuació de recerca d'adeptes al marge de la seva llibertat conscient. La publicitat, per exemple, no et demana posicions reflexives, i prou cerca d'influir. Hi ha un tema ètic en l'actuació política, i és el tema de com tractar els humans quan es comporten massificadament. Però l'acció de fons ha de conduir un procés de conscienciació. El procés que va deixar de banda, per exemple, els espectacles de veure morir humans a mans de les feres, i que encara ha de progressar per deixar de banda d'altres realitats sagnants, a les quals ja hem fet referència. El procés de conscienciació s'obre a les realitats positives, als valors que donen sentit a l'experiència vital personal i col·lectiva. I és aquest progrés el que ha d'ésser contemplat per la influència nacionalitzadora.

L'establiment dels camins de progrés d'una nació demana fer-se càrrec de la gestió de la influència des d'una actitud de respecte personificador.

4. Independència, autonomia, autodeterminació

Independència no significa altra cosa que negació de dependències. En el camí de maduresa resulta un objectiu natural, desitjable, un aconseguint que demana una voluntat de fer-se càrrec d'un mateix. Un infant ja comença el seu camí d'independència quan explicita el "no em posis la samarreta que ja me la sé posar jo".

El camí d'individuació demana a l'ésser humà assolir una posició diferenciada de qualsevol sectarisme respecte a matrius conformadores. El famós complex d'Èdip, simbòlicament, va més enllà de drames familiars i interpretacions al voltant de la libido entesa en sentit sexual. Superar el complex és la renúncia a tota alienació, és la diferenciació respecte a tot col·lectiu uniformitzador. És reconèixer la capacitat d'ésser engolit per qualsevol exemplar d'*uroboros*, el símbol del drac que mossega la seva pròpia cua. És reconèixer la necessitat d'acceptar sortir de l'encisador bressol d'una Gran Mare. La Gran Mare pot prendre moltes formes, per exemple pot prendre la forma d'ideologia, d'institució, de corporativisme. Fins la nació pot ser viscuda d'aquesta forma.

Però no es pot confondre l'autodeterminació amb autosuficiència. No hi ha vitalitat sense dependència. Depenem biològicament, psíquicament, culturalment, d'un entorn. Som el que mengem en cada un d'aquests vessants. I en l'establiment d'objectius estem abocats a reconèixer limitacions i dependències, d'una banda, i la necessitat de plantejar germanor, pactes i harmonia amb altri, de l'altra.

Una nació, com un individu, afronta l'inevitable signe de maduresa: és veritat que va essent ella mateixa, en la mesura que sap integrar-se en la convivència agermanada, culta i participativa.

La sobirania, però, cal exercir-la des de la llibertat. El pacte lliure, realitzador de voluntats col·lectives, no pot establir o seguir condicionaments encotilladors, no pot ser un mesquí fruit d'especulacions al voltant d'interessos insolidaris. La paraula pacte amaga en la seva etimologia un fer les paus.

L'actualitat del tema nacionalisme tant de bo s'endinsi en el camí de fer la pau. La guerra "calenta" va portar l'ONU, les Nacions Unides, la Unesco, i el seu esforç cultural i educatiu. Varen ser realitats propiciades més aviat per unes nacions-estat, que han cobert el seu periple des de final del segle XVIII fins ara. Podem entreveure que la fi de la guerra freda pot ara acompanyar-se, no d'una mena de *pax romana* vigilada per poders hegemònics, sinó per un reconeixement de la vitalitat de pobles i nacions, i per un obrir camins per la seva expressió autodeterminada i convivencial.

5. Identitat

Si enfoquem la nació com una entitat humana subjecta a evolució i desenvolupament, i si la veiem lligada al desenvolupament personal, la comparació amb les etapes de desenvolupament que estudia la psicologia ofereix reflexions més enllà de la pura comparació analògica.

La identitat s'assoleix en la percepció d'ésser un mateix no obstant els canvis que l'evolució comporta, i d'ésser un ens en creixement i formació a causa precisament d'aquests canvis i de l'exercici de la capacitat de decidir que l'assumpció de la pròpia individualitat comporta. "Id"- "ens" engloba el significat de "el mateix ens".

La construcció de la pròpia identitat no és gratuïta, ja que un no es pinta a si mateix en la *hibris* d'un *happening* atzarós, ni segons el moment d'un *carpe diem* sense sentit. Hi ha un tema de fidelitat i de creença en una autenticitat interna. La psicologia profunda ens ensenya la importància del self. L'arquetip de la pròpia autenticitat. Aquest mou des de l'inconscient el desenvolupament. El subjecte conscient serveix la vida que li ha estat donada. Viu amb voluntat de sentit, en bones relacions amb l'inconscient, però no amb gratuïtat. Fer-se càrrec d'un mateix no obeeix a vel.leïtat passatgera. Tampoc no és un deixar-se anar a l'irrupció de l'inconscient sense exercici de llibertat responsable. Carl G. Jung va il.lustrar el diàleg prospectiu conscient-inconscient.

La identitat pot diluir-se en la competitivitat extrovertida, en l'exacerbació de la importància de la imatge, en la recerca d'uns trets inamovibles que la configurin estàticament.

232

I tot això és vàlid per a la nació. El seu èxit, com el d'un individu, no és altre que la recerca de la pròpia autenticitat.

La identitat percebuda va unida al tema del mirall. Un adolescent coneix la importància de la contemplació de la pròpia imatge. En el mirall, com en les converses o com en els seus escrits hi batega la percepció de la configuració de la pròpia identitat, precisament en un període eloqüent pel que fa als canvis. En el mirall es transcendeix el narcisisme primari i s'orienta un bon diàleg amb el *self*. Aquest impregna la vitalitat del camí d'individuació diferenciada. Individuació que és un camí de pelegrinatge en la llera de temps i espais confluents.

Serà bo per a una nació que no s'emmiralli en la comparació amb d'altres. Que no cerqui a través del mirar-se el manteniment tossut d'uns trets establerts com constructes allunyats d'un diàleg amb l'inconscient col.lectiu. Les nacions poden ser engolides per la força d'aquest inconscient. La paranoia col.lectiva que es va configurar entorn del nazisme té a veure amb aquesta possibilitat de possessió col.lectiva.

Picasso n'ha fet tot un tema, el del mirall, meditant amb el pinzell i la creativitat a la mà sobre el quadre de les *Meninas*. El tema del mirall ens el trobem arquetípicament en cultures ben allunyades. Aquell jerarca mexicà pintat en temps antics també amb el

mirall a la mà... Picasso ens porta a redreçar una consideració del tema de Narcís mirant-se a les aigües. No va ser la seva una visió cofoia d'una estàtica identitat meravellosa. Més aviat va sentir l'esgarrifança tremolosa de l'entreveure la força del self que demana un camí d'autenticitat. "Ens - autós" equival a la necessitat de fer-se càrrec d'un mateix. Erich Fromm meditant sobre l'alienació de l'Alemanya nazi va escriure "La por a la Llibertat".

La presència del self demana respecte i senzillesa en el camí de l'autenticitat. Chagall ho va pintar, quan va pintar Moisès davant aquell foc de l'esbarzer ardent, on ressonava l'autenticitat d'Aquell que "és qui és". Les conseqüències d'aquell passatge bíblic ens parlen de la força de l'autenticitat encomanada a tot un poble i nació paradigmàtica.

L'ombra del nacionalisme

La presència de partits polítics que defensen com a primer objectiu el nacionalisme ens dóna una doble consideració:

Primera: no deu ser tan clar el nacionalisme quan li cal una tal reivindicació partidista. No assenyala normalitat en un país. No coneixem el partit nacionalista francès, i més a prop no sentim a parlar del partit nacionalista espanyol. I prou que n'hi ha, d'instàncies que reivindiquen el caràcter de nació per a Espanya, el mateix rei, per exemple. I els dol que els catalans, per referir-se a Espanya només ho facin a títol d'Estat espanyol.

Segona: si el nacionalisme és més que una ideologia, el partit que el defensi assolirà un caire de moviment, i com a tal s'enfrontarà amb qüestions d'ètica, com ara actuar sense demagògia, o l'evitació de la mitificació dels líders...

Ambdues consideracions ens porten a l'ombra del nacionalisme. C.G. Jung inicià l'estudi d'aquest aspecte en la dinàmica de la persona humana. L'ésser humà que camina vers un progrés de lucidesa, necessita saber contenir amb serenor tot allò que se li presenta com no resolt, conflictiu, desconegut en influències i factors de possible assimilació.

Aproximar-nos a l'ombra del nacionalisme, ho podem fer escoltant les crítiques que vers ell s'han vessat. Podem fer un inventari o recull de les crítiques que, des de diversos angles, s'adrecen al nacionalisme:

1. Nacionalisme i pragmatisme postmodern

D'entrada podem considerar la introducció de modulacions conceptuals més o menys dissolvents, fetes des de la condemna

pragmàtica dels essencialismes. N'escollim uns textos que podem trobar en l'assagista Félix de Azúa²:

1. Trobem l'assenyalament de buidor en el concepte, i la negació de la possibilitat de lligar nacionalisme i persona:

"La noción de nacionalismo posee una infinidad de contenidos según su aplicación (porque no tiene más contenido que su aplicación), de manera que su propia historia es discontinua. Por eso conviene hablar de partidos nacionalistas y debe rehusarse la discusión sobre personas nacionalistas..."

2. Un altre atac, gens furibund, ve en l'intent d'arraconar-lo en l'estant de la pre-modernitat. Tot introduint la condemna dels essencialismes, se subratlla la necessitat de distingir, fins de salvar, el catalanisme del nacionalisme:

"(...) Los catalanistas no se interesan por el pueblo catalán (un concepto premoderno), sino por la sociedad catalana, la cual es imposible que no posea una impecable identidad catalana. En los próximos años seguir insistiendo en el esencialismo será una confesión de doblez o de fracaso. Lo propio de una democracia es que en ella no importa lo que uno es sino lo que uno hace. El votante no compra ontología sino dinámica."

"...incluso el más tonto sabe que el nacionalismo sólo puede perseguir la independencia, en tanto que el catalanismo se compe-
dece bien con el montaje de las autonomías porque prefiere lo pragmático a lo esencial. Es cierto que lo pragmático tiene siempre un aspecto como bobo, frente a las augustas y extraordinarias esencias, pero a veces lo que tiene un aire bobo, resulta lo más inteligente."

3. Però sobretot, segons l'assagista, cal salvar la societat civil del nacionalisme:

"Algunos ciudadanos carecen de sentimientos nacionalistas. En ocasiones carecen de sentimientos, tout court..."

O la retórica nacionalista les parece un encubrimiento de intereses fácticos o el disimulo de explotaciones masivas peligrosas.

Para sobrevivir les queda o el hacerse pequeños, pasar inadvertidos, o tratar de moderar lo que inevitablemente un no nacionalista ve como una huida de la razón, una enfermedad de la voluntad, y un peligroso síntoma de inseguridad que busca cohesiones simbólicas...

"(...)El nacionalismo está fomentando la adhesión ciega, la retórica encubridora, el culto a la personalidad, el fanatismo, la exaltación de lo mediocre y aun lo vil, la restauración de un poder oligárquico, el narcisismo y la adulación de la barbarie..."

"La irracionalidad controlada y utilizada desde el poder económico siempre conduce al mismo lugar: a una sociedad civil humillada por la conciencia de su propia deshonestidad."

4. Però potser la culpa de tot plegat serà de castella? El nacio-

² Azúa, F. de. (1996). *Salidas de Tono*. Ed. Anagrama. Barcelona. pg.149 ss.

nalisme resulta disgregador davant d'una organització superior inoperant:

"Castilla ha sido durante siglos, sobre todo desde los Reyes Católicos, el eje histórico de la nacionalidad española (...).

"Unamuno escribió el párrafo en 1905 (...) para él resultaba explicable la tensión centrífuga de lo que llamaba regiones dada la inoperancia, la prepotencia, y la venalidad del poder madrileño, incapaz de integrar a nadie que no perteneciera al círculo choricero de la Villa..."

Si l'autor rebutja tot contingut substanciós, "essencial", en el nacionalisme, resulta lògic que li faci una crítica des del pragmatisme que ell mateix condemna. El nacionalisme no té essència, i només cerca poder fàctic. Ha estudiat l'autor el nacionalisme, o només cerca de criticar determinats líders o partits, que s'aprofiten de la inoperància d'aquest Círculo Choricero?, I si no fos choricero, i fos operant, podem preguntar-nos, engendraria un potent nacionalisme integrador espanyol? Rebria llavors les mateixes crítiques?

2. Nacionalisme i desintegració social

Bernard-Henri Lévy mostra el nacionalisme com una més entre:

*"...una serie de pequeñas reacciones, enloquecidas y febriles, cuyo objetivo sería el de inyectar un poco de firmeza en una sociedad que está llegando a su fin."*³

Bernard-Henri Lévy llença aquesta acusació sense misericòrdia davant el que li sembla una fase apocalíptica per a les democràcies occidentals. Tant per albirar un nou enemic exterior com per la descomposició interior, en la pèrdua sobretot de vincles socials.

El nacionalisme s'uneix a d'altres solucions-reaccions, que responen als símptomes, sense solucionar el problema de fons. Altres solucions-reaccions són, segons Henry-Levy, la invenció de noves alteritats, amb qui contrastar-se, i el recurs a la memòria, celebrant commemoracions; però sense aprendre realment de la història, sense prospectiva.

El recurs al nacionalisme no farà per a Lévy més que retornar a un passat que hauria d'estar superat, perquè, segons afirma, no s'hi valen distincions entre nacionalismes oberts o tancats, per ell tot nacionalisme és expansiu, transnacional, i es revesteix d'actituds salvadores, messiàniques i puritanes vers els pobles que contempla. Si no podem escapar completament al nacionalisme, afirma, com a mínim cal refredar-ne l'actual renaixença.

³ Lévy, B.H. (1994). *La pureté dangereuse*. Grasset. Trad. Ed. Espasa Calpe. Madrid 1996. p. 171.

Bernard-Henri Lévy en el fons s'apunta a la lamentació davant la decadència dels estats. Quelcom subjacent a autors com ara Ernest Gellner⁴, el qual traça una explicació mítica d'allò succeït a la Rússia de Gorbatxev i Ieltsin de la manera següent:

“El príncipe Mijaíl Serguéievich Gorbachev se decidió a despertar a la bella durmiente, pero fue brutalmente sacudido por la reacción de la dama al salir de su sueño, destemplada e indigna de una princesa. El príncipe Mijaíl dudó entonces si debía comprometerse plenamente con la pareja impulsiva, lo cual proporcionó a su rival el príncipe Boris la oportunidad que esperaba, oportunidad que aprovechó sin la menor vacilación, y así pudo deshacerse del pretendiente menos decidido. Yeltsin no tuvo el menor escrúpulo para aliarse con los nacionalistas de las repúblicas no rusas con el fin de privar a Gorbachev de su base en el gobierno de la Unión, y heredó la Rusia residual. Pero no está nada claro aún si él mismo podrá apaciguar a la peligrosa dama lo suficiente para no sufrir ningún daño.”

La perspectiva dialèctica entre Estat i nacionalisme adoptada per B. Henry Lévy no ajuda a aprofundir en el nacionalisme. Ens el fa contemplar des de vessants reduccionistes i manipulables.

3. La bogeria dels nacionalismes bruts de sang

En una línia més dura, i gens subtil, se situen els atacs al nacionalisme d'assagistes com ara Fernando Savater⁵:

“(…)En el siglo XX los nacionalismos se han convertido en una especie de mística belicosa, que ha justificado tremendas guerras internacionales y discordias civiles atroces. A fin de cuentas, los nacionalistas siempre se definen contra alguien, contra otro país o grupo dentro del propio Estado al que culpan de todas sus insuficiencias y problemas. El nacionalismo necesita sentirse amenazado por enemigos exteriores para funcionar: si no hubiera más que una sola nación, ser nacionalista no tendría ninguna gracia y muy poco sentido... La mentalidad nacionalista no tiene otro proyecto político que promover lo de dentro frente a las acechanzas de lo de fuera y establecer a bombo y platillo que somos algo aparte: como verás, nada que tenga que ver con las auténticas cuestiones políticas acuciantes que se nos plantean a finales del siglo XX... Por lo demás, el fanatismo nacionalista no sirve más que para endiosar a los Estados poderosos, destruir algunos más frágiles que armonizaban en precario equilibrio a distintas etnias o para servir de trampolín a políticos ambiciosos pertenecientes a minorías culturales pero sin verdaderos programas transformadores de la sociedad, los cuales esperan más de las supersticiones populares que de su capacidad de razonar.”

⁴ Gellner, E. (1994) *Condiciones de la libertad*. Paidós. Barcelona. p.119

⁵ Savater, F. (1992). *Política para Amador*. Ed. Ariel Barcelona. p. 124

Savater escriu més des d'una crítica esbiaixada de determinades manifestacions de polítics nacionalistes i les seves conseqüències, i a partir d'uns estats, sovint fruit de convencions més que discutibles, que inventen, diu ell, un "alma política", per fer front a la diversitat i cercar una determinada homogeneïtzació. Si el nacionalisme no presentés més que estratègies, sense construcció de convivència culta, en mans de polítics ambiciosos, es faria mereixedor d'aquests escrits. Però cal no reduir la política a estratègia de poder buit de contingut, finalitat en ell mateix. Fa bé Savater de fer advertiment sobre fanatismes, per exemple quan produeixen neteges ètniques, però els seus arguments acabarien en un "mort el gos, s'ha acabat la ràbia". D'altra banda, com hem afirmat les nacions responen a pluralitat. La reducció de l'argument a l'absurd per dalt: "(...) si existiera una sola nación", representa un impossible antropològic.

Editions La Decouverte, de Paris, publica *L'Etat de L'Europe*. En l'edició de 1992, sota la direcció de François Féron i Armelle Thoraval, hi trobem el nacionalisme tractat sota l'eloqüent epígraf "L'Europa de la barbàrie".

Després de fer un balanç de totes les barbàries que han omplert de dol el solar europeu, situa el nacionalisme al costat del marxisme com a fonts d'un totalitarisme inductor, al segle XX, de la barbàrie de dues conseqüències nefastes, el nazisme i l'estalinisme. I s'adjunta un advertiment:

"Aquests dos totalitarismes han estat desfets; però la capacitat de mobilització del nacionalisme no s'ha esgotat pas. La intolerància que li és sovint consubstancial, pot en qualsevol moment reavivar la guerra civil europea..."

La guinda de l'article es troba en un requadre que recull una citació de Nietzsche⁶, encapçalada "*La folлие des nationalités*". En aquesta, Nietzsche contraposa l'avenir d'una síntesi europea a la bogeria dels nacionalismes, fruit de la ignorància mútua dels pobles, o de la curta visió d'uns polítics que perpetuen la desunió amb interpretacions arbitràries i enganyoses dels signes que apunten vers la Unió. Els grans homes que anticipaven l'Europa del futur, segons Nietzsche, no es tornen patriotes més que per feblesa, com ara quan entren en la vellesa, en què s'adormen sobre els llores.

Bé, aquestes crítiques deuen assenyalar presència de conflictivitat. Però davant la conflictivitat el que no deu anar bé, son els jocs maniqueus de bons i dolents, les solucions clarifinants, la gene-

⁶ Cita Nietzsche a *Més enllà del bé i del mal*.

ralització sense distincions, interessada o no. Davant el conflicte, l'ésser humà acostuma a assajar de controlar-lo amb la raó, o passa a l'acció, en fugides endavant, sense massa capteniment en l'assaig i error. La psicologia profunda ha assenyalat la necessitat que te el jo de no veure's sol en la partida. Cal que estableixi bones relacions amb l'inconscient. El saber estar en el conflicte li serà beneficiós en l'eixamplament de la consciència. Certament que des de l'inconscient els arquetipus poden arrabassar el ceptre a un Jo prepotent. Si el conscient, però sap parar esment, contenir, contrastar-se, i establir bones relacions amb allò que en principi es podia moure amb autonomia alienadora, establirà un camí d'individuació i diferenciació que l'apartarà dels perills que assenyalen aquests autors. No son aquests atacs argumentatius els que afavoriran el no deixar-se portar per la part ombrívola. El seny no es redueix a arguments. I cal no oposar un orde dels Estats, vist des de consideracions de cervell dret, a un nacionalisme arrauxat o embogit per impulsivitats irracionals.

Cal veure si els Estats-nació sobreviuen a la seva crisi, i si s'obre camí la opció d'una Europa dels pobles. Ni els primers semblen cridats a desaparèixer, ni sembla arribada l'hora de les nacions com alternativa en la vella Europa. Tal vegada no són més que dos pols d'un conflicte que trobarà solució en un tercer terme, fruit de la creativitat cultural i de la serenitat política.

Michael Keating tot estudiant els nacionalismes de Catalunya, Quebec i Escòcia, presenta la força dels que anomena nacionalismes minoritaris com vinculadora del que la modernitat separa: política, economia, societat i cultura⁷. Defensa Keating la no necessària coincidència entre etnicitat, nació i Estat. Oposa a un nacionalisme ètnic un nacionalisme cívic, però no reduint aquest a un voluntarisme.

“Lo que constituye la nación es el consentimiento voluntario de quienes la componen. En el límite esto puede significar que, según la famosa afirmación de Renan, es un plebiscito diario. Sin embargo, una concepción puramente voluntarista del nacionalismo, basada en el consentimiento diario de los individuos, apenas hace justicia al poder y durabilidad del fenómeno. No acierta a ver el nacionalismo como algo más que la suma de comunidades individuales y es ahistórica, cerrada al pasado...” (p. 19)

Al costat del poder de proporcionar vineles entre l'individu i la comunitat que correspon a les institucions, Michael Keating situa

⁷ Keating, M. 1996. *Naciones contra el Estado. El nacionalismo de Cataluña, Quebec y Escocia*. Ariel Ciencia y Política. Barcelona.

la força de la història, que "(...) proporciona una serie de factores comunes: experiencia, símbolos y valores, y héroes". (id.)

Podem entretenir i eixamplar el pensament de Keating. El fil d'Ariadna de la història ha de donar la confiança que en l'esdevenir de la història humana sorgirà de l'inconscient col·lectiu el món imaginari i simbòlic conductor de la resolució dels conflictes esmentats. La postmodernitat no pot fer taula rasa de la història, sense caure en titanismes de racionalitat esbiaixada en anàlisis d'estructura i ordre, però amb manca de la recerca del sentit, "*thinking without feeling*" en tipologia junguiana, o com diria Terman Merrill, "argumentació que parla només a la raó però no a la totalitat de l'experiència de l'individu"⁸. Per això cal considerar el nacionalisme en relació amb la cultura.

Nacionalisme i cultura

Sovint es fa referència a la cultura de forma descriptiva de béns culturals. Els productes del món trets de Karl Popper⁹. En un sentit més ampli podem aproximar-nos a la cultura com la forma de conrear la vida per part de l'ésser humà.

Interessa definir quines són les característiques que conformen la cultura entesa com "forma de vida".

1. Cultura i forma de vida

Cada ésser humà és acollit des de la seva concepció i naixement, i s'experimenta subjecte a una educació, que li mostra com fer-se càrrec de la seva animalitat, com prendre consciència de la necessitat de fer-se càrrec d'ell mateix, i d'assolir l'autonomia que li és pròpia, obrint-se a la llibertat d'esperit i a la convivència creativa. La forma com es realitzen les trobades¹⁰ humanitzadores és cultura.

Cada ésser humà ha de recórrer un procés individuador, aquell que fa que cada un tingui música pròpia per a crear harmonia de convivència. La forma com la col·lectivitat pren cura i dona suport al procés de creixement i realització personal, és cultura.

En aquest procés de ser un mateix, l'ésser humà fa front al fet que és un "ésser en relació". Que l'assumpció de l'alteritat, forma part consubstancial del seu desenvolupament. Que ésser un mateix només és veritat, com ja hem esmentat, en la mesura que és gent

⁸ Merrill, T. 1985. *Los humanismos después de Ortega*. Ed. Taurus. Barcelona.

⁹ Popper, K.R., Eccles, J.C. (1977) *The self and its brain*. Trad. *El Yo y su cerebro*. Labor Universitaria. Barcelona, 1980. (pg. 41 ss.)

¹⁰ Vegeu Carballo, J.R. (1973). *El hombre como encuentro*. Ed. Alfaguara. Madrid.

amb la gent, en la convivència agermanada, integradora, comunicativa, festiva i creativa. Les formes que pren l'equilibri convivencial entre la llibertat per ésser un mateix i l'autoritat dels grups de vinculació és també cultura¹¹.

L'ésser humà viu immers en els cicles de la història. Els processos generals de la vida configuren en ell la història de les civilitzacions, història d'homogeneïtzacions i pluralitat creativa. El desenvolupament superador d'entropia propi de l'ésser humà dona lloc a les experiències històriques dels pobles que són manifestació d'aquesta pluralitat. Les formes que va prenent aquesta experiència i els camps morfogènètics en que es desenvolupen son també cultura.

L'ésser humà, assumint els seus graus de llibertat d'opció i l'eixamplament de consciència, s'interessa pel sentit del seu esdevenir. Els productes d'aquesta consciència humana són també cultura. Així mateix és cultura la forma com accepta les pròpies limitacions, sofrències i mort.

Andrew Samuels, analista didàctic de la SAP (Society of Analytical Psychology, London), ha dedicat bona part de les seves investigacions a la psíqué política¹². Seguint la col.laboradora de C.G. Jung, Jolande Jacobi, i els mateixos escrits de Jung, situa la nació com un dels nivells de l'inconscient col.lectiu. Un nivell que introdueix, amb relació als altres inferiors (grups de gent, ancestres primitius, ancestres animals, etc.), un canvi qualitatiu important:

"(...) El 'nivell nacional' de la psíqué, a diferència d'altres nivells, com ara el dels 'ancestres animals', implica un constructe econòmic, social, polític i històric d'un origen relativament modern: la nació... Quan mirem una mica més de prop l'estrat no-absolutament-col.lectiu de l'inconscient col.lectiu de Jung, trobem que no és la raça, ni la tribu, tampoc no és la família el que enterpren Jung, sinó la nació. Jung fa nombroses referències a la 'psicologia de la nació' i a la influència del rerafons nacional de la persona, dient que 'el terra de cada país conté un misteri... hi ha una relació entre el cos i la terra'".¹³

La relació amb la cultura en la mateixa obra, la fa més clara a partir d'estudis de l'analista i estudiosa dels tipus psicològics Mary Loomis. I conclou després d'alguns exemples:

"(...) Una altra vegada, aquí, l'argument no es fonamenta en la raça, sinó en la idea que 'la terra i la cultura nadiua constituei-

¹¹ Vegeu Nash, P. (1966). *Authority and freedom in education*. Trad. *Libertad y Autoridad en Educación*. Ed Pax-México. 1968 (p. 155).

¹² Samuels, A. *The polytical Psyche*. Routledge, London. 1993

¹³ Samuels, A. *Op.cit.* p. 310ss.

xen la matriu a partir de la qual evolucionem, fent servir paraules de Loomis. Per Jung, la terra més la cultura son igual a la nació."¹⁴

A propòsit d'aquesta dita, cal rellegir amb contemplació aquell meravellós volum que porta per títol *Gust de Terra Catalana*¹⁵, on unes inspirades fotografies il·lustren textos tradicionals, poemes i llegendes del país.

2. Cultura catalana

Abans hem vist una referència a l'ombra. Saber estar a l'ombra, ho han fet prou catalans amb una bona dosi de bon humor i autocrítica. Saben que no tot és seny i esperit de treball. Una bona dosi d'aquest humor pel que fa a la nostra part ombrívola, la deixà il·lustrada l'anomenat "padrí Nogués"¹⁶. Només cal veure en la seva *Catalunya Pintoresca* el dibuix i comentari que acompanya cada dita popular, i veure com ens són d'aplicables ara; veure si: "mirem el món per un forat", "seblem una olla de grills", "ens quedem amb un pam de nas", "en fem de verdes i de madures", o "seblem l'ànima d'en Rosegacebes". "Tenim cua de palla" o "fem els ulls grossos"? "Engeguem algú a ca'n taps" o "seblem gat i gos dels frares"? "Espantamones o noi tendre"? "Somnia truites" que "fan tronar i ploure", "anem amb peus de plom", "de l'ou al sou" i "del sou al jou", i massa sabem que "qui té el cul llogat no seu quan vol"...

Per altra banda compartim el principal repte de la major part de les societats i pobles del nostre àmbit cultural: el restabliment de la convivència on el diàleg (*dia-logos*) fraterne en cerca de sentit es faci realitat. Bastir no solament societats on es comptin individus, sinó comunitats on els individus comptin. No es tracta del comunitarisme¹⁷ del debat vingut dels EUA, sinó del retrobament dels rituals d'iniciació que incloïen l'etapa comunitària; cal rellegir Mírcia Elíade, per exemple. El comunitarisme en contraposició al liberalisme es queda en un discurs sociopolític, ric en l'impuls associatiu, mancat però d'arrels antropològiques.

Tornant a Catalunya. Podem meditar uns quants trets del català com a poble i fer-ho en la brevetat d'aquest assaig que no ens permet endinsar-nos en aspectes de simbolisme i folklore.

¹⁴ Ibídem. p. 311.

¹⁵ Olavarrieta, J. (1977) *Gust de Terra Catalana*. Ed. HMB Barcelona.

¹⁶ Nogués, X. (1919). *La Catalunya pintoresca*. Salvat-Papasseit, Llibreters. Barcelona. Reeditat per Josep J. de Olañeta. S.XXI Les Punxes 1979.

¹⁷ Vegeu Castiñeira, A. (Dir.) Equip CETC. *Comunitat i Nació*. Ed. Proa. Barcelona 1995.

Catalunya té un marc històric i geogràfic. Hi notem la consciència de petit país. Sembla que ens va bé que a la nostra terra el sol es pongui i es vegi sortir. Més que ressaltar fets cabdals de mesura realista en historicitat, Indíbil i Mandoni, o la formació de formes de govern autònomes a l'Edat Mitjana, ja ens va bé amb el compartir la nostra manera de celebrar el mític sant Jordi amb d'altres pobles i nacions. Hem sabut seguir el fil d'Ariadna de la nostra història malgrat temps difícils, d'artificiositat, de divisions territorials i reducció de la llengua i dels costums al camp domèstic. Ens agrada mostrar-nos assertius en els nostres objectius, però, habitants d'una terra de pas, de vegades sembla que parem la botiga a peu de carretera per exposar la primogenitura per un plat de llenties. Clamem per la nostra identitat sense acabar de reconèixer el mes-tissatge. Prou ensenyem l'orella de l'abast de l'autonomia que desitgem, però fem oportunes confessions de contribució a la governabilitat. I sembla que hi posem tanta fe que ens ho creiem abans que els beneficiats. Només que sovint ens passa allò que "qui no viu com pensa, acaba pensant tal com viu" ...

Som gent d'empresa, però donem imatge de negociants. De fet ens agrada de fer camí. Hem estat almogàvers més expedicionaris que conqueridors. Hem perdut un xic l'estil excursionista, el recórrer la Catalunya a peu que preconitzava Josep Pla, o en Joan Amades amb la seva màquina d'escriure a l'esquena. Però conser-vem el gust per la nostra terra i la seva cançó humana. Hem sabut de temps ser europeus amb la nostra "Estació de França". I quan la circumstància ens ha fet emigrants hem deixat petjada als països que ens han acollit.

Sabem bastir economies productives, tot essent un país petit sense fonts naturals de riquesa a l'estil i grandària d'altres països, i ens agrada la feina ben feta. El bon acabat, sense ser perfeccionistes. Però necessitem lluitar en el món actual per no donar al discurs tecnològic o econòmic un caràcter preponderant per sobre de valors humans, ètics. Ens podem començar a preguntar cap a on anem quan l'economia productiva ens porta a fabricar coses a països llunyans per allò de l'abaratiment de la mà d'obra, o a exportar tècnics desaprofitats al propi país, o a cercar de tal manera la inversió estrangera que conreem dependències de moviments macroeconòmics, l'interés dels quals no és el progrés de Catalunya. Podríem ser dels més assabentats de la incidència del factor humà en els moviments de l'economia. Els més assenyaladors que l'economia vol dir la norma de la casa. I mestres en pressupostos. Necessitem conge-niar la nostra mà esquerra amb la recerca de sentit de tot plegat. El que sembla cert, però, és que el català en el que empren no sembla

trobar sempre un punt agosarat que superi un realisme un xic tebi, massa centrat en l'espera d'oportunitats i en el càlcul de riscos...

No ens lliurem a l'atzar en la nostra manera d'enfocar les coses. Sabem el que costa "guanyar-se la vida", i així ho ensenyem a les futures generacions. Tanmateix, si de fer negocis es tracta, sabem muntar casinos, lotos, i el que faci falta. Som una de les "autonomies" que més es gasta en travesses i jocs d'atzar. La ludopatia ha començat a formar part de les nostres ombres.

Estimem la gent gran. Perquè valorem el record, passar pel cor les vivències, no tan sols la memòria. L'ànima registre de la història, com afirma James Hillman¹⁸ quan parla del necessari equilibri entre el *puer* i el *senex*. I d'allò que els castellans en diuen amb saviesa *cordura*, que també té a veure amb el cor, n'hem fet el seny, i els avis són *seniors*, senyors de llargs dies. Però també sabem d'aquella practicitat que va portar a escriure, per corregir-la, aquell tros tradicionalment llegit a no poques famílies, del "plat de fusta". Actualment adelerats per la renovació extrovertida, no fem massa cas de l'aspecte ombrívol de Saturn devorador dels fills, i correm el perill de la recerca d'un entusiasme literalment juvenívol en els dies que es compten, no en la saviesa del temps de l'ànima. Falsos herois ja no fan honor a Clio. Gent assenyada es troba sense oferiment d'implicació en el projecte. La vellesa menystinguda en el conscient, aflora en forma primitiva, ara feble, ara seca d'ànima, ara cínica en els joves promoguts, en forma de la vellesa negativa que denuncia James Hillman. D'altres joves més arraixats en l'idealisme fàcilment són menjats per l'arquetip de l'heroi, abans no hagin de fer front a un cru realisme, i caiguin en el pol oposat de l'escepticisme.

Catalunya té un poble cantaire. Es van fer cors de Clavé i innombrables corals en la recent renaixença. Ho van comprendre en temps difícils, els qui taral·lejaven la música, que la lletra era prohibida, d'una significativa sardana.

"Déu va passar-hi en Primavera
i tot cantava al seu pas.
Canta la terra encara entera,
i canta que cantaràs."

Terra d'orfeons, de minyonets cantant amb "el cap ben dret, el pas ferm i lleugeret", de cantaires lírics d'anomenada mundial. D'empenta de contribucions universals, de cant litúrgic i gregorià a

¹⁸ Hillman, J. 1989. *PUER PAPERS*. Spring Publications. USA. (pag.7)

Montserrat i al Concili Vaticà II, del *Cant dels ocells* de la mà de l'autoexiliat Pau Casals, compositor de l'himne de les Nacions Unides...

Ara tenim posada la moda dels anomenats "concerts", ens hem posat al corrent amb els "Sau", "Sopa de Cabra", "Sangtraït", etc., i el poble jove pica de mans més que no pas canta? Tal vegada cal encetar una nova renaixença del cant col·lectiu?

Diuen que en la nostra practicitat ens agrada tocar de peus a terra, tanmateix el nostre romanticisme continua maldant per fer trobadissos el pastor de la muntanya i la sirena. La síntesi del dalt i el baix, la vivim a la nostra manera. Hi ha una paradoxa peculiar en un parell de monestirs de la nostra terra. L'auster Poblet, obert als silencis de l'esperit, no es troba gens enlairat en l'horitzó vora l'Espluga de Francolí. Montserrat, amb la seva bona dosi d'extroversió al servei del poble català i la seva cultura, tant de peus a terra en l'acolliment de les inquietuds intel·lectuals, socials i polítiques, enlairat en la muntanya que els angelets serraren... Deu ser que quan el català s'enlaira no vol perdre la germanor i el gust per la terra? Que quan toca de peus a terra no deixa de sentir la crida al recolliment i la força de l'esperit? Tenim oberta la porta per a la recerca del *tertium quid* si hi ha conflicte en les polaritats que assetgen l'ànima. I si enlairem una senyera ha d'ésser en senyal de germandat....

Els catalans tenim llengua pròpia. Però la practicitat del bilin·güisme o la traducció literal pot deixar-nos mancats de temps per empeltar-nos en la diferenciació que tota llengua comporta. Ho hem vist amb allò de la *cordura* i el seny. I els exemples són innumbrables. Ensinistrem (amb l'esquerra), no *adiestramos*. Posem un poca-vergonya on d'altres posen un *sinvergüenza*, etc. Parlar en català, no és només dir en català, és viure en català... i fer-se'n càrrec, que el llenguatge també assenyala les nostres mancances.

Hem parlat de comunitarisme. El català es poble ric en experiències associatives. Trobarem un grapat de testimonis en formes de gestió, en el suport a la formació permanent, a posar llera a la convivència participativa. Repasem la història dels Ateneus, del Barceloní o de l'Igualadí de la Classe Obrera, o a la mateixa Igualada la història del Polytechnicum, o del Centre de Dependents. "Lo Villot" a Almacelles. "El Corú" de la Pobla de Segur. "El Círcul" de Reus, o de Gràcia. "El Casinet" de la Canonja, etc. Hi podem ajuntar els "Cercles Artístics", o el "Cercle d'Economia", les "Acadèmies de Belles Arts" com la de Sabadell, i tantes i tantes experiències de trobada i creativitat compartida. Aquell savi consultor sobre comunitarisme de Clinton i Khol s'hauria pogut inspirar en la història de

la nostra terra. Però ja hem dit que comunitat és més que associacionisme, i aquí el poble català comparteix el repte de renaixença de la convivència agermanada, culta i participativa, en l'albada de la superació de la crisi actual de civilització. Tant de bo la dansa de la nostra terra, mandàlica i centrada, sigui un símbol acollidor d'aquesta necessitat.

3. Nacionalisme i persona

Crec que hem fet prou al·lusió a un nacionalisme que té a veure amb el respecte del procés d'individuació, que pertany no solament als pobles sinó a cada individu. Però cal fer front a un tema crucial. I que toca de prop el poble català. El tema de la defensa nacional.

Algú ha dit que el poble català és poble militant del seu bé però no militarista. Amb els almogàvers, ja més llegenda que història, tal vegada vàrem esgotar les possibilitats sobre això. Amb el tamboriler del Bruc hem estrenat acudits afrancesats, l'onze de Setembre no amaguem el record d'una derrota...

No crec que sigui estranya coincidència que fos el poble català el qui, en època ben recent, donà acollida al missioner de la no-violència Lanza del Vasto. Va ser el país que acollí el primer objector per motius de consciència en temps del general dictador, i desplaçant en aquell temps persones a la capital per promoure una llei que fos aprovada pels anomenats llavors *procuradores en Cortes*. I ha començat a plantejar amb certa timidesa el tema de la defensa no violenta d'una pàtria. La no-violència activa no te res a veure amb cap pacifisme tou. Són fets aquests no prou coneguts, però reals. Catalunya és també un país gran col·laborador de les anomenades ONG, particularment els joves. Ha estat el país que recentment ha donat acollida al suport a Bòsnia amb la participació de no poca gent i entitats... Tanmateix, els practicants de la *realpolitik* encara resten lluny d'afrontar el greu conflicte de les guerres i defensen un "exèrcit professional"... Però el salari del soldat no tancarà el tema. I no oblidem que en la guerra no es conjuga el verb morir. Quan la *realpolitik* fa la guerra, lloa els que "aniran i moriran...". El verb és "matar", mataran i seran morts. I quan vols fer veure aquestes coses, i dones els noms dels qui han il·lustrat les malvestats de les guerres i el seu conculcar radicalment, de soca-rel, el bé, la veritat i la bondat, de vegades la *realpolitik* et contesta: "s'havia de fer la guerra, els savis diuen tonteries". I et quedes pensant si el que t'acaben de dir és una dita sàvia... i si la *realpolitik* es presenta saberuda i tontaina al mateix temps.

Mentre defensar la terra no sigui quelcom més que defensar uns límits fronterers, mentre la defensa de la identitat sigui fluixa en un país amb la major audiència televisiva en una de les cadenes menys catalanes, i el diari en català sigui insuflat constantment de diners del pressupost de la Generalitat, mal plantejament de fons té el tema de si la defensa de la nació val una sola vida humana. Però no mereix el nom de nació, la terra que uniformitzi les persones que ha portat a la vida, i les converteixi en un número per a la defensa. "Capità, tantes baixes", sempre quedarà com un fòssil de la barbàrie, de les bestieses que les bèsties no fan...

Al darrere del militarisme s'ha sacralitzat una determinada obediència llunyana del seu autèntic sentit. *Oboedire*, ve de *Ob-audire*, d'escoltar atentament.

L'autoritat és sagrada quan pot contenir el responsable i sagrat deure d'escoltar. El soroll de la guerra que conculca la veritat, la bellesa i el bé, no deixa escoltar els clams de la pau. L'ésser humà no obert a la transcendència és qui condemna el seus fills en la guerra. I no deixa que aquests puguin escoltar en l'autoritat cap vestigi de transcendència en el seu obeir. Massa s'ha allunyat de la natura en el seu moure's entre constructes i tecnicismes. Té molta necessitat de silenci per retrobar els clams de pau. Encara no s'ha convertit del "si vols la pau prepara la guerra" al "si no vols la guerra, construeix la pau". La pau és construeix per la força de la veritat. I la força de la veritat demana una determinada pentecosta per a la humanitat.

Tal vegada podríem cloure aquest treball en aquest punt amb unes paraules de Jacques Maritain:

"La veritable civilització coneix el preu dela vida humana, però és de la vida imperible de l'ésser humà que en fa el seu suprem valor transcendent.. No tem la mort, l'afronta, n'accepta el risc, demana el sacrifici, però per a objectius dignes de la vida humana, per la justícia, per la veritat, per l'amor fratern. No menysté la vida humana i no menysté brutalment la mort, acull la mort, tal com la veuen els humans lliures, és el darrer compliment de la dignitat de la persona humana i un començament d'eternitat..."¹⁹

L'ésser humà pot refugiar-se en l'agnosticisme, però per què C.G. Jung, al qual atribuien una posició agnòstica, va fer gravar al frontispici de ca seva allò de: "*VOCATUS ATQUE NON VOCATUS DEUS ADHERIT*", mentre responia que ell no pretenia immiscir-se

¹⁹ Maritain, J. *Oeuvres Complètes*. Volume VIII Editions Universitaires Fribourg Suisse. 1989. (p. 70)

en el terreny de la teologia, sinó que feia estricta psicologia al servei de la persona humana...?

Quina catarsi espera a la nostra cultura?

Nacionalisme té a veure amb naixença ... i si cal renaixença.

No renunciem, ni que sigui poèticament, a parafrasejar la frase de Rabindranath Tagore: "Cada vegada que neix una nació -(Tagore digué 'un infant')- és que Déu espera encara quelcom de la humanitat".

Abstract:

This article is a reflection on the debate about current nationalism. With the disappearance of the egalitarian factors in the East of Europe, there is a resurgence of different peoples with their own demands. The author reflects on those nations with no state that, within our area, claim a Europe of the peoples.